

---

is immers nog niet onderzocht en de gezondheidszorg heeft nog vele vragen. Daarbij zullen volgens hem de gezondheidsproblemen onder etnische groepen toenemen, omdat in de loop van de tijd 'slechte' Nederlandse gewoonten worden overgenomen, met als gevolg meer welvaartsziekten onder allochtonen. Het positieve selectie-effect van de migratie (de gezonden migreren, de zieken en zwakken blijven achter) verdwijnt hiermee. Mackenbach gaf voor de toekomstige onderzoeksagenda de voorkeur aan generieke onderzoeksthema's boven groepsspecifieke en noemde als voorbeeld de effecten van algemene thema's als consanguiniteit en de effecten van discriminatie op de gezondheid.

Ik verliet de conferentie weinig meer bezield dan ik arriveerde. Er is nog genoeg werk aan de winkel, maar dat wist ik al en om dat te horen was ik niet gekomen. Het ontbrak op deze conferentie aan een kritische beschouwing van het onderzoek naar etniciteit en gezondheid, gepaard aan een schets van nieuwe inzichten en onderzoeksmogelijkheden.

< Drs. Rob van Dijk >

Medisch antropoloog, Bavo Europoort en LUMC

Communicatie in Hindostaanse gezinnen

> Op grond van eigen ervaringen en toegenomen wetenschappelijke belangstelling heeft de Hindostaans-Rotterdamse welzijnsorganisatie Apna Bhawan in 2005 en 2006 een aantal themamiddagen georganiseerd over onderwerpen die gevoelig liggen in de Hindostaanse gemeenschap (bestaande uit hindoes en moslims) in Nederland. Daarbij ging het om zelfdoding onder meisjes, huiselijk geweld, verschillen in opvoeding tussen jongens en meisjes én communicatie in het gezin. Het doel van de bijeenkomsten was om positieve veranderingen in de eigen gemeenschap te stimuleren.

De ervaringen en resultaten van deze themamiddagen zijn beschreven in een rapport dat recentelijk is verschenen (Gajadin 2006). In het boekje wordt verslag gedaan van de lezingen die deskundi-

gen hielden op de themamiddagen en van de daaropvolgende discussies.

Naast de lezingen en discussies speelde theatergroep Surje tijdens de themamiddagen sketches die betrekking hadden op de thematiek. De vier bijeenkomsten werden bezocht door respectievelijk 47, 50, 40 en 80 deelnemers. Ik was aanwezig bij twee van de vier bijeenkomsten en baseer me voor het overige op het rapport.

De eerste lezing was van Betty Salverda (onderzoeker GGD Den Haag) met als de titel 'Laat me los, hou me vast' over het psychische welbevinden van Hindostaanse meisjes. De directe aanleiding voor deze themamiddag was de bekendmaking van onderzoeksgegevens van de GGD in Den Haag (Burger e.a. 2005), waaruit blijkt dat jonge vrouwen tussen de 15 en 24 jaar met een Surinaamse (vooral Hindostaanse) en Turkse achtergrond relatief vaker een poging tot zelfdoding doen dan autochtone jonge vrouwen.

Salverda heeft met behulp van interviews en vragenlijsten vervolgonderzoek gedaan onder dertig Hindostaanse meisjes tussen de 15 en 20 jaar, zowel havo/vwo- als mbo-leerlingen.

Zij constateerde dat Hindostanen het in maatschappelijk opzicht (opleiding, werk, inkomen, huisvesting) relatief goed doen in Nederland. Ze hebben de sterke wil om maatschappelijk vooruit te komen en ouders stimuleren meisjes daartoe. Desondanks kennen ze de nodige psychosociale problemen, gezien het relatief grote aantal pogingen tot zelfdoding. De vraag is hoe dat komt.

Van de dertig geïnterviewde meisjes tonen zich twintig tevreden met hun leven. Desondanks klagen zij over de sociale controle in de gemeenschap. De overige tien meisjes hebben grote problemen. Vijf van hen hebben één of meer pogingen tot zelfdoding ondernomen. De meisjes vinden dat hun ouders geen oog hebben voor hun belevingswereld. Ze ervaren een groot gebrek aan bewegingsvrijheid en vinden dat er geen of nauwelijks communicatie tussen hen en hun ouders is. Ze ervaren bij hun ouders een gebrek aan vertrouwen in hen en grote sociale controle.

Salverda zegt dat de Hindostaanse gemeenschap er goed aan doet over deze thematiek discussies in eigen kring te organiseren. Ouders zou opvoe-

dingsondersteuning moeten worden aangeboden. Ook meent zij dat de individuele hulpverlening voor meisjes op scholen moet worden verbeterd en dat er deskundigheidsbevordering over deze thematiek moet komen voor vertrouwenspersonen op school. Tot slot beveelt zij een betere registratie aan van de problematiek van bedoelde meisjes.

In de discussie kwamen aanvankelijk vooral mannen aan het woord, die sceptisch stonden tegenover het onderzoek. Volgens hen wordt de oorzaak van de problemen te eenzijdig bij de ouders gelegd, terwijl invloeden van buitenshuis niet worden genoemd. De verslaglegger van de discussie in het boek van Gajadin schrijft hierover: 'Deze mannen lijken nauwelijks mee te leven met meisjes die het moeilijk hebben. Die houding onderstreept – ongewild – de uitkomsten van het onderzoek'. Vervolgens werd in de discussie toch de hand in eigen boezem gestoken en erkend dat het grootste probleem het gebrek aan communicatie tussen ouders en kinderen is. Uit angst voor de onbekende buitenwereld proberen sommige ouders hun kinderen extreem te controleren, terwijl de kinderen zich niet vertrouwd en erkend voelen. Ouders en kinderen lijken in aparte werelden te leven. Communicatie lijkt de sleutel om een brug tussen beide te slaan.

De tweede bijeenkomst ging over huiselijk geweld en spreker was Anita Nanhoe, psychologe en beleidsadviseur van de gemeente Rotterdam, onder de titel 'Meer aandacht voor psychisch geweld is nodig'. Nanhoe stelde dat stress, samenhangend met bijvoorbeeld financiële problemen, aanpassingsproblemen en onverwerkt verdriet, en gevoelens van machteloosheid de meest voorkomende oorzaken van huiselijk geweld zijn. Daarnaast kunnen opvoeding en ervaringen met huiselijk geweld in de jeugd een rol spelen.

Huiselijk geweld komt in alle culturen en lagen van de bevolking voor. Het taboe hieromtrent onder Hindostanen zou echter opvallend groot zijn. Nanhoe gaf drie voorbeelden van huiselijk geweld onder Hindostanen. Het eerste betrof de mishandeling van een zwakzinnige jongen, doordat de ouders zijn psychische beperkingen niet hadden onderkend en begrepen. Het tweede voorbeeld betrof de druk die een jongen van huis uit kreeg opge-

legd om universitair onderwijs te volgen, hetgeen hij niet kon bolwerken. Uiteindelijk heeft hij zelfmoord gepleegd. Het derde voorbeeld was een melding van huiselijk geweld door buurtbewoners. Zij constateerden dat een man zijn vrouw fysiek mishandelde en besloten hiertegen actie te ondernemen. Vervolgens legde Nanhoe uit hoezeer machtsverhoudingen en de omgang daarmee een rol spelen bij huiselijk geweld.

In de discussie werd gewezen op het fenomeen van gedwongen huwelijken als oorzaak van huiselijk geweld. Daarnaast ging men in op de negatieve rol van roddel en sociale controle in de Hindostaanse gemeenschap, alsook op het negatieve beeld dat heerst ten aanzien van vrouwen.

De derde bijeenkomst 'Beschermen of afschermen?' ging over opvoeding van jongens en meisjes en had als spreker Prekash Ramadhin, sociaal-psychiatrisch verpleegkundige, maatschappelijk werker, socioloog en pandit. Ten behoeve van de in Europa opgroeiende Hindostaanse jeugd zoekt Ramadhin naar vernieuwing van het hindoeïstische erfgoed. Hij stelde dat opvoeden een voortdurende wisselwerking is tussen kind, ouders en omgeving. Daarbij zijn volgens hem drie zaken van belang: steunen, stimuleren en sturen.

De verschillen in opvoeding van Hindostaanse jongens en meisjes zijn volgens Ramadhin te verklaren uit een combinatie van fysieke, sociale, culturele en religieuze factoren. In de hindoe-ethiek (Dharma) staan vier elementen centraal: *satya* (eerlijkheid), *sewa* (dienstbaarheid), *par-hiet* (altruïsme) en *ahimsa* (geweldloosheid jegens de mens en de natuur). Men moet onderscheid maken tussen religie en cultuur. Religie gaat uit van een na te streven universeel ideaal, terwijl cultuur gebonden is aan tijd, plaats, situatie en omstandigheden. Men kan zich volgens Ramadhin overigens de vraag stellen in hoeverre religieuze waarden voor eeuwig geldig zijn.

Tijdens de discussie bleek dat opvoeding Hindostaanse ouders en kinderen erg bezighoudt. Het probleem is dat men niet graag de vuile was buitenhangt. Men stelde vast dat de traditionele, autoritaire manier van opvoeden hier in het Nederland van vandaag vervangen moet worden door een opvoeding gebaseerd op dialoog en openheid.

Ramadhin stelde dat de ouders die dertig jaar geleden uit Suriname naar Nederland kwamen, in een voor hen geheel andere samenleving terecht zijn gekomen, waarin individualisme hoogtij viert. De ouders zijn op zichzelf teruggeworpen en hebben nog geen nieuw kader, waarmee zij kunnen handelen. Het is begrijpelijk dat zij op – religieuze en culturele – tradities teruggrijpen. Het gevaar is echter dat er tussen ouders en kinderen, die hier immers opgroeien, een grote kloof ontstaat. Bij het zoeken naar oplossingen is volgens Ramadhin communicatie en opvoedingsondersteuning noodzakelijk.

De vierde bijeenkomst ging over communicatie in het Hindostaanse gezin en had als spreker Indra Boedjarath, psychotherapeut en directeur van Mikado, kenniscentrum voor interculturele ggz. Ter introductie beschreef Boedjarath de casus van een Hindostaans echtpaar, dat in de loop der jaren relatieproblemen kreeg. Daarbij speelden hun verschillende communicatiestijlen en daaruit voortkomende misverstanden een grote rol. Uiteindelijk bood relatietherapie uitkomst, waarin ze elkaars communicatiestijl leerden begrijpen en respecteren.

Boedjarath vertelde dat communicatie verbaal en nonverbaal verloopt en dat afhankelijk van karakter en (cultureel bepaalde) opvoeding ieder mens een eigen communicatiestijl ontwikkelt. Mede afhankelijk van culturele factoren hebben mannen en vrouwen ook verschillende communicatiestijlen. Meestal is de communicatie van vrouwen volgens Boedjarath intuïtief, gevoelsmatig en gericht op verbondenheid. Vrouwen vragen aandacht en begrip. Mannen zouden meer oplossingsgericht reageren en streven naar onafhankelijkheid. Boedjarath gaf het volgende voorbeeld. Een vrouw die haar vriendin vertelt over het litteken na haar borstamputatie, zal een begripvolle reactie krijgen. Als diezelfde vrouw aan haar man vertelt hoe erg ze dat litteken vindt, zal deze zeggen dat ze naar de plastisch chirurg kan gaan om het mooi te laten maken. Vrouwen hebben volgens Boedjarath de neiging in te vullen wat hun man voelt. Ook dit kan tot misverstanden leiden.

Zij wees er op dat in communicatie ook macht een rol speelt. Als mannen menen dat ze meer

macht behoren te hebben dan vrouwen, kan dit tot problemen en mishandeling leiden, zeker als een vrouw zich meer ontwikkelt dan haar man. Soms proberen partners hun opleiding en status te gebruiken om macht over elkaar uit te oefenen.

In Hindostaanse gezinnen eisen ouders soms onvoorwaardelijke gehoorzaamheid van hun kinderen, omdat zij zelf zo zijn opgevoed. Doordat hun kinderen in de Nederlandse samenleving opgroeien, worden zij assertiever en botsen deze communicatiestijlen met elkaar. Ouders moeten leren om daarmee om te gaan. Hindostanen hebben ook de neiging om over moeilijke thema's als seksualiteit, aids, abortus, drugsgebruik te praten alsof het realiteiten buiten hen zijn. Dat is weliswaar veilig, maar niet effectief. Het is belangrijk om van elkaar te weten hoe je over bepaalde zaken denkt.

In de Hindostaanse gemeenschap speelt voorts de culturele code *mani ka bolie* ('wat zullen de mensen zeggen') een belangrijke rol. Hoewel men zich dat niet altijd bewust is, houdt men rekening met het beeld dat anderen van iemand kunnen hebben. Als bron van sociale controle en roddel is dit vervelend, maar volgens Boedjarath is het ook een vorm van zorg voor elkaar.

In de discussie werd geconstateerd dat het voor de communicatie van belang is dat er in gezinnen vaste praatmomenten worden ingesteld. Voorts kwam weer naar voren hoezeer ouders en kinderen worstelen met de vraag hoe zij moeten leren met elkaar te communiceren. Ouders zijn anders opgevoed en moeten wennen aan een andere communicatiestijl. Boedjarath benadrukte dat kinderen het recht hebben om kind te zijn. Ouders moeten onderlinge problemen niet uitvechten over de rug van hun kinderen.

Tot besluit werd gesteld dat kinderen en ouders in de ggz het recht hebben om apart gehoord en begeleid te worden, maar dat de hulpverlener ook de plicht heeft om de familie bij de zorg te betrekken.

Het rapport van Gajadin wordt besloten met een nawoord van Sherita Thakoerd, opbouwwerker bij Sonor. Zij stelt dat het voor de Hindostaanse gemeenschap tijd wordt om *mani ka bolie* en daarmee taboe-onderwerpen zoals problemen van meisjes of huiselijk geweld openbaar te maken en met el-

kaar te bespreken. De bijeenkomsten maakten volgens haar de machteloosheid van ouders en de communicatieproblemen in gezinnen zichtbaar. Het bleek dat vooral vrouwen behoefte hebben aan opvoedingsondersteuning.

Apna Bhawan gaat in samenwerking met andere welzijnsorganisaties deze boodschap doorgeven aan hulpverleners en beleidsmakers én er ook in de eigen gelederen ruchtbaarheid aan geven, onder andere via pandits. De organisatie zal dat doen door ouders te ondersteunen en door discussies met jongeren te initiëren over dezelfde thematiek.

De organisatie van de vier themamiddagen en de publicatie van het boekje vormen een illustratie van de manier waarop groeperingen van migranten en hun nakomelingen zelf het initiatief nemen om sociale en psychische problemen in eigen kring zichtbaar en bespreekbaar te maken. Ten behoeve van wederzijdse informatieoverdracht en voor het leggen en onderhouden van contacten zou het goed zijn als instellingen op het gebied van maatschappelijk werk, ggz en welzijnswerk zich bij dergelijke initiatieven zouden aansluiten.

< Cor Hoffer >

Socioloog/cultureel antropoloog, Bavo Europoort

LITERATUUR

Burger, I., Hemert, A.M. van, Bindraban, C.A. & Schudel, W.J. (2005). Parasuïcides in Den Haag. Meldingen in de jaren 2000-2004. *Epidemiologisch Bulletin*, 40 (2), p. 2-8.

Gajadin, C. (2006). *Communicatie in Hindostaanse gezinnen. Verslag van vier themamiddagen over taboes*. Rotterdam: Apna Bhawan.

Psychosociale hulpverlening aan asielzoekers

> Op 22 november 2006 organiseerde de dienst Opvang Asielzoekers van Rode Kruis-Vlaanderen voor de derde keer een studiedag onder de titel Begeleiding op 'vreemde' maat, dit keer over 'Psychosociale hulpverlening: wat we zelf

(kunnen) doen' in het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen te Schaarbeek. De studiedag was gericht op iedereen die beroepshalve in contact komt met asielzoekers. Er waren 242 deelnemers, voornamelijk werkzaam in opvangstructuren voor asielzoekers. In de voormiddag stonden er een inleiding en twee lezingen op het programma; in de namiddag konden de deelnemers uit een ruim aanbod twee workshops kiezen.

Het thema van de studiedag was: wat (kunnen) we zelf doen. We stonden stil bij wat elke begeleider zelf kan doen om de dagelijkse, psychosociale begeleiding van asielzoekers verder te verfijnen en te verdiepen. Er is al heel wat gerealiseerd, zo bleek uit het gamma van methodieken en praktijkvoorbeelden die voorgesteld werden. Daarnaast is aandacht besteed aan de eigen grenzen van de hulpverlener in het werken met asielzoekers.

In de voormiddag gaf Aintzanne de Aguirre van de juridische dienst van het Hoog Commissariaat van de Verenigde Naties de inleiding. Ze sprak over de spanning tussen administratie en menselijkheid. Ze benadrukte het belang van de correcte informatie aan de asielzoeker over de administratieve procedures en riep op tot alertheid voor die problemen, die een correct verloop van de procedure kunnen beïnvloeden.

De lezing van Jeannette Lely, psychotherapeute in het Sinai Centrum in Nederland, ging over stress en coping bij asielzoekers. Stress is een natuurlijke reactie op een bedreigend of belastend ervaren situatie en verdwijnt als de situatie weer normaal is. Blijft de stressvolle situatie bestaan, dan is er sprake van chronische stress die gepaard kan gaan met lichamelijke klachten. Ze gaf daarbij een aantal tips voor de begeleiding van asielzoekers met chronische stressklachten. De lezing van Marleen De Fraeye, werkzaam bij de Interactie Academie in Antwerpen, ging over de complexiteit van grenzen aan werk met asielzoekers. Grenzen zijn niet statisch, maar kunnen als een complexiteit van wederzijdse en meervoudige beïnvloedingen gezien worden. Grenzen zijn een interpersoonlijke aangelegenheid binnen een systeem. Ze krijgen een betekenis in een dialoog met elkaar en met de systemen waarbinnen ze zich bevinden.

In de namiddag stelden Saskia Bieleveldt, Elly